

UN VAS CU REPREZENTAREA ȘARPELUI

O. BOUNEGRU

În anul 1976, la punctul numit „Trei movile“, aflat în apropierea comunei Chișcani, jud. Brăila, a fost descoperit în mod întâmplător un mormînt de inhumație. Din inventarul mormîntului nu s-a putut recupera decît vasul pe care îl vom analiza în rîndurile ce urmează.¹ Vasul are forma unui urcior de mici dimensiuni ($i = 7,7$ cm., d.g. cu buza = 4,3 cm., d. max. = 9,2 cm., d.f. = 3,7 cm.,) și este modelat la roată din pastă foarte fină, de culoare cenușie, în partea inferioară brună-cenușie. Corpul este sferoidal-turtit, gîtul scurt cilindric, buza lată rotunjită spre exterior, fundul mic inelar. Vasul are o singură toartă, lată și bombată, prinsă de buză și de umăr) (fig. 1). Pe partea opusă toartei, deasupra diametrului maxim al vasului, se găsește aplicat corpul ondulat al unui șarpe.²

Vasul este atribuit culturii Sintana de Mureș-Cerneahov.³ Vom arăta însă că este mult mai probabil ca el să fie de factură romană. În primul rînd, această formă de vas nu se întîlnește în cadrul culturii Sintana de Mureș. Ea este însă specifică ceramicii provincial romane, găsindu-și analogii perfecte mai ales în cadrul materialului ceramic descoperit în Oltenia⁴. Pe de altă parte, întîlnim în cadrul ceramicii romane pastă de culoare cenușie chiar și la urcioarele cu o singură toartă din care face parte și vasul în discuție.⁵ Judecînd după cele arătate mai

¹ Informație N. Harțuche, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru faptul că ne-a oferit spre analiză acest vas.

² N. Harțuche și F. Anastasiu, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Galați, 1976, p. 265, nr. 553.

³ *Ibidem*.

⁴ Gh. Popilian, *Ceramina romană din Oltenia*, Craiova, 1976, p. 97, tipul 3, pl. XLIV, nr. 463, unde găsim un urcior identic ca formă, dar de dimensiuni ceva mai mari, datat în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n.

⁵ *Ibidem*, p. 188, nr. 460 și p. 189, nr. 469. Cf. și O. Floca, *Sargeția*, II, 1941, p. 38 și urm., fig. 24, 39.

sus, credem că urciorul de la Chiscani este de factură romană, fără a putea face precizări în legătură cu locul în care a fost lucrat.⁶

Reprezentarea șarpelui pe vasele romane este destul de des întilnită, atît în Dacia cît și în celelalte provincii ale imperiului.⁷ În Dacia vase sau fragmente ceramice pe care se găsesc reprezentate șarpele s-au descoperit la Romula⁸, Orlea⁹, Lechința de Mureș¹⁰, Obreja¹¹, Cristești¹², Turda¹³, Aiud¹⁴, Ilișua¹⁵ și Buciumi¹⁶. În regiunile extra carpatice, în afară de vasul de la Chiscani, s-a mai descoperit un fragment ceramic la Barboși, fragment pe care era reprezentat un șarpe în relief.¹⁷

În literatura de specialitate este aproape unanim admisă părerea după care reprezentările șarpelui pe vasele romane sînt legate de cultul lui Mithras¹⁸, insistîndu-se asupra rolului de paznic al izvorului sfînt pe care-l avea șarpele¹⁹. Se arată de asemenea că, date fiind localitățile de descoperire a vaselor pe care este reprezentat șarpele, plasate pe limesul roman, mithraismul a fost răspîndit mai ales de către militari dar și de negustori.²⁰ În ceea ce privește vasul de la Chiscani, datat după părerea noastră în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n.,²¹ credem că nu poate fi pus în legătură cu o răspîndire a cultului lui Mithras în zona extra carpatică. Aceasta ar însemna să acceptăm ideea prezenței efective a militarilor în regiunea amintită, lucru pe care nu-l putem dovedi²². În aceste condiții, ne gîndim la următoarea posibilitate: vasul, de factură romană, este un import în mediul sarmatic, prezent aici în această

⁶ Subliniem că deși cele mai multe argumente pledează pentru încadrarea vasului în ceramica romană, nu excludem cu totul presupunerea că acesta din urmă să aparțină culturii Sintana de Mureș (formele romane din cadrul acestei culturi sînt binecunoscute). În acest caz am avea prima reprezentare a unui șarpe pe un vas aparținînd culturii mai sus amintite. În ceea ce ne privește însă, sîntem înclinați să considerăm că vasul este de factură romană.

⁷ Gh. Popilian, *Op. cit.*, p. 71, cu toată bibliografia.

⁸ *Ibidem*, p. 67—69, p. 177, nr. 290—295, 297—299.

⁹ *Ibidem*, nr. 296.

¹⁰ D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966, p. 117, fig. 37, 4; Idem, *Riturile funerare la daci și dacoromani*, București, 1971, p. 126, fig. 39.

¹¹ D. Protase, *Problema continuității...*, p. 122, fig. 40, 6.

¹² A. Zrinyi, *Materiale în legătură cu cultul lui Mithras în Muzeul din Tirgu Mureș*, Studii și Materiale, Muzeul județean Tirgu Mureș, II, 1987, p. 67—69, pl. XLV, 1971, I, 2—8.

¹³ *Römer in Rumänien*, Köln, H 66, pl. 31, (H. Daicoviciu).

¹⁴ I. Wiukler, V. Vasiliev, *Sargeția*, 1968, p. 70, fig. 10, 4—6.

¹⁵ C. Daicoviciu, *AISC*, 3, 1941, p. 268 și urm.

¹⁶ E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, C. Pop, *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, 1972, p. 52, pl. 37.

¹⁷ Informație S. Sanie; pe același fragment se găsește reprezentată și o scenă dionisiacă.

¹⁸ Fr. Cumont, *Textes et monuments figures relatifs aux mysteres de Mithras*, II, Bruxelles, 1896, p. 354; Gh. Popilian, *op. cit.*, p. 71—74.

¹⁹ Gh. Popilian, *op. cit.*, p. 72.

²⁰ *Ibidem*, p. 74.

²¹ Vezi nota XXX 4.

²² Nu excludem însă posibilitatea prezenței negustorilor.

terene²³ (sfârșitul secolului al II-lea e.n.). Faptul că localitatea Chiscani se găsește foarte aproape de Dunăre, precum și prezența vasului ca ofrandă într-un mormânt, întărește afirmația de mai sus. De altfel, în mormintele sarmatice întâlnim, în mai multe cazuri, obiecte romane depuse ca ofrandă²⁴ (vase, obiecte de bronz), obiecte ce proveneau desigur în urma schimburilor dintre această populație și romani.

UN VASE AVEC LA REPRÉSENTATION DU SERPENT

RÉSUMÉ

L'auteur présente un vase découvert fortuitement en 1976 dans un tombeau à Chiscani (dép. Brăila), sur lequel est représenté, en relief, un serpent. Cet vase fait partie de la céramique provinciale romaine et non pas de la céramique caractéristique pour la culture Sintana de Mureș-Cerneahov.

Le vase en discussion n'explique pas, selon lui, la diffusion du culte de Mithras, dans la plaine du Danube. L'auteur considère que celui-ci représente un importation romaine au milieu sarmatique attesté dans la contrée mentionnée.

²³ Gh. Blchir, *Les sarmates au Bas-Danube*, Dacia, N.S., XXI, 1977, p. 190 și urm.

²⁴ *Ibidem*, *passim*.

